

## КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРИ

Каверіна А.С.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Сьогодні ми спостерігаємо якісні зміни у системі засобів масової інформації. У даній роботі ми аналізуємо як загальні тенденції розвитку сучасного медіапростору, так і притаманні українській медіасистемі. Більшість тенденцій визначається стрімким розвитком телекомунікаційних технологій. Нові технологічні можливості зумовлюють процеси конвергенції засобів масової інформації, ускладнення інформаційного потоку, збільшення обсягу аудиторії, тощо. Між тим, тенденції в українському медіапросторі носять не тільки технологічний, але й соціальний характер. Людський фактор впливає на якісні зміни у журналістиці та зумовлює такі тенденції, як трансформація журналістики, суб'єктивізація, тощо.

**Ключові слова:** медіапростір, традиційні засоби масової інформації, Інтернет, тенденції, журналістика.

**Постановка проблеми.** Розвиток телекомунікаційних технологій, зокрема становлення Інтернету як медійної платформи, зумовив різноманітні зміни у системі засобів масової інформації. Актуальності набувають питання майбутнього традиційних засобів масової інформації, адже за даними досліджень вони стрімко втрачають свою аудиторію [1], на відміну від Інтернет-ЗМІ; інтеграції традиційних ЗМІ в онлайнове середовище, медіаконвергенції, тощо. Між тим, в українському медіапросторі зміни зумовлені також соціальним фактором, а саме економічною кризою та військовим конфліктом, що також впливає на розвиток системи засобів масової інформації.

**Метою** статті є аналіз загальних тенденцій, а також виявлення специфічних тенденцій в українському медіапросторі.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Наукові пошуки дослідників тенденцій медіапростору розподіляються на три умовні групи. Перша група фокусується на вивченні загальних тенденцій, зумовлених розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Друга група займається вивченням тенденцій розвитку традиційних засобів масової інформації. А третя – вивчає тенденції розвитку суто мережевих ЗМІ.

Тенденції розвитку традиційних засобів масової інформації, зокрема друкованої преси, представлені в роботах Е.Ю. Пушкіної [2], В.І. Шпака [3], А.І. Петруніної та М.Л. Калужського, О.В. Коробова та інші. Загальні тенденції розвитку медіапростору переважно пов'язані з глобалізаційними процесами та технологічним розвитком медіапростору. В даному контексті підіймається проблема розвитку мережевих ЗМІ. Серед вчених, що працюють у цьому напрямі, С.Г. Машкова [4], А.В. Россошанський [5], В. Ковалевський [6], Б. Потятиник [7].

С.Г. Машкова [4] серед основних тенденцій медіапростору називає дигіталізацію, яка визначається як процес переведення змісту (*текстового, графічного, звукового*, тощо) засобів масової інформації у цифровий формат. Тенденція дигіталізації, яка проявляється у переході мас-медіа на єдиний формат, плавно перетікає у процес конвергенції, який охоплює усі елементи системи ЗМІ (*від самих ЗМІ до рівнів професіоналізму авторів контенту*). Як загальносвітова тенденція взаємозв'язку та відкритості медіапростору позначається глобалізація, яка відкриває суспільству доступ до великих обсягів інформації. Тенденція диверсифікації полягає у орієнтації ЗМІ на певні сегменти масової аудиторії, що сприяє налагодженню зв'язку між виробником та користувачем інформації. На думку А.В. Россошанського [5], до диверсифікації ЗМІ та заміщення «широкого мовлення» «вузьким мовленням» призводить розвиток цифрових технологій, які відкривають можливості для сегментування інформаційних джерел. Також розповсюдження Інтернету призводить до появи нових глибоко інтерактивних форм масової комунікації.

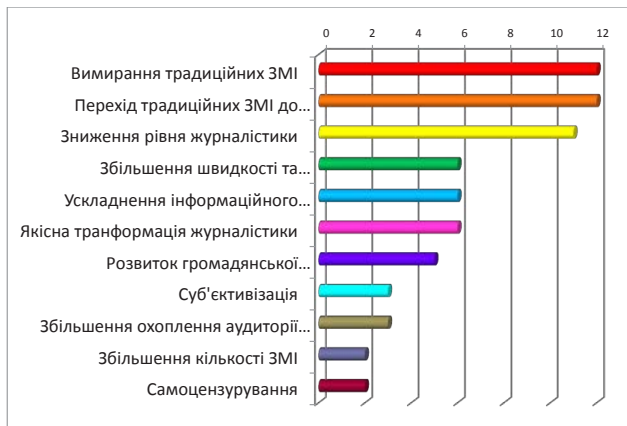
Наряду з тенденціями технологічного розвитку медіасфери та зростання популярності Інтернет-ЗМІ відзначається втрата традиційними ЗМІ своїх позицій на медіаринку. Наприклад, тенденція падіння тиражів друкованої преси актуалізувалася починаючи з 2006 року, та з того часу набирає обертів [3; 1]. Деякі автори, як В. Гвоздев, А. Мірошніченко, Ф. Майер та інші, прогнозують зникнення газет з медіапростору [8]. За даними дослідження TNS [1] усі види засобів масової інформації – телебачення, радіо, газети, журнали, окрім Інтернету, втрачають свою аудиторію. Більш менш стабільну позицію зберігає телебачення, а найвищий рівень втрати аудиторії спостерігається у друкованій пресі. Так, з 2007 по 2014 рік газети втратили 31% тижневого охоплення аудиторії, а журнали – 26%.

Більшість тенденцій, зумовлених технологічним розвитком інформаційного простору, є універсальними та частково передбачуваними. Між тим, серед загальних виділяються тенденції, зумовлені особливостями національного медіаринку, економіко-політичним станом країни, тощо. Наприклад, при аналізі тенденцій розвитку української медіасфери В. Ковалевським [6] було відзначена різниця у логіці функціонування української медіасфери та медіасфери розвинених країн, що перш за все проявляється у відсутності в Україні задокументованої стратегії розвитку та функціонування медіагалузі. А однією з основних тенденцій розвитку медіапростору називається хаотичність, яка зумовлена відсутністю стратегічної концепції розвитку медіасфери та якісної нормативної бази, особливо стосовно регулювання діяльності ЗМІ в Інтернеті.

**Викладення основного матеріалу.** Для визначення та вивчення ключових тенденцій українського медіапростору ми використали результати авторського дослідження методом глибоких експертних полуструктурованих інтерв'ю, в межах якого було опитано тридцять п'ять представників медіагалузі України, серед яких журналісти, редактори, репортери, телеведучі, блогери з різних регіонів країни. Досвід роботи респондентів у сфері журналістики становить від трьох до сорока років у різних типах засобів масової інформації (на телебаченні, радіо, у виданнях газет та журналів, Інтернет-проектах).

При виявленні тенденцій ми використали індуктивний метод аналізу, проаналізувавши твердження експертів ми угрупували їх за смисловим навантаженням у 11 більш загальних категорій, таких як вимирання традиційних ЗМІ, перехід традиційних ЗМІ до Інтернету, зниження рівня журналістики, збільшення швидкості та оперативності передачі інформації, ускладнення інформаційного потоку, якісна трансформація журналістики, суб'єктивізація, збільшення охоплення аудиторії завдяки Інтернету, збільшення кількості ЗМІ та самоцензурування. У діаграмі 3.1.1. представлені ключові тенденції в українському медіапросторі, про-

ранжовані за частотою згадування альтернатив, які увійшли до цих категорій.



Діаграма 3.1.1. Ключові тенденції в українському медіапросторі

«Перехід традиційних ЗМІ до Інтернету» – одна з двох превалюючі тенденції, названих експертами: «...електронні СМІ значительно укрепили свои позиции за последние 10 лет. Хочу напомнить, что во время событий оранжевой революции Интернет еще не был так распространен, не было социальных сетей, а те электронные СМІ, которые существовали, во-первых, можно было пересчитать по пальцам одной руки, а во-вторых, аудитория их была не столь значительна как сегодня. За 10 лет очень удобно анализировать период времени с 2004 по 2014, за 10 лет на наших глазах буквально произошла колоссальная трансформация...» (Соня Кошкіна). До цієї категорії ми включили такі альтернативи, як «створення онлайн-версій традиційних ЗМІ», «перехід традиційних ЗМІ в онлайн», «перехід ЗМІ на Інтернет-платформу», «збільшення популярності Інтернет-ЗМІ», «орієнтація на Інтернет», «вихід Інтернету на передній план», «перехід від друкованих ЗМІ до електронних». Ця тенденція невід'ємно пов'язана з «вимиранням традиційних ЗМІ», адже саме перехід до Інтернету розглядається як основна умова виживання традиційних ЗМІ на медіаринку. Відмова від конвергенції з мережевим середовищем призводить до занепаду ЗМІ: «Традиційні ЗМІ повинні перетворювати свої редакції в конвергентні. Тепер цінуються співробітники медіа, які вміють знімати відео, і робити фотоісторії, і обробляти фото, і потім монтувати відео. І паралельно вони мають залишатися журналістами, тобто знати яке запитання поставити. І зняти це відео. Тобто, вимоги стали більшими і ті друковані ЗМІ, які мали, навіть, величезні тиражі, приречені, якщо в них не буде власного сайту» (Богдан Кутепов). Тенденція вимирання традиційних ЗМІ характеризується скороченням кількості традиційних ЗМІ, зменшенням, та навіть втратою, аудиторії традиційними ЗМІ, втратою телебаченням своїх позицій. На думку експертів, найкритичніша ситуація з друкованими ЗМІ. Відзначається відхід друкованих ЗМІ з ринку, зменшення тиражів друкованих ЗМІ та їх вимирання: «Тиражі печатных СМІ падают. Их вытесняют интернет-издания. Поэтому все чаще звучит мнение о тенденции вымирания бумажной прессы, и этот процесс с каждым днем будет ускоряться» (Дарья Толстая).

Ще однією найбільш актуальною тенденцією є «зниження рівня професійної журналістики», що характеризується зменшенням престижності професії, відтоком професійних кадрів та, відповідно, збільшення кількості непрофесійних кадрів, послабленням конкурентного поля, розмиттям основ журналістики, погіршенням якості контенту, порушенням норм журналістики, посиленням маніпуляцій,

тощо: «Такі поняття (дозвільна журналістика) в інтернеті не працює, тому фактично зникає або розмивається, повністю цілковито зникає поняття професійний журналіст. Тепер професійним журналістом є будь-хто, хто миттєво викладає якусь інформацію у соцмережі. У такий спосіб, фактично, розмивається самі професійні основи журналістики як професії. Журналістом тепер стає будь-яка людина, яка працює з інформацією, не обов'язково мати ані гуманітарної, ані журналістської освіти. У цей спосіб, як на мене, Інтернет підважує, демонтує професійність журналістики як ремесла, і це є визначна проблема, оскільки, у кожного користувача, тим паче активного користувача соціальних мереж чи Інтернету, з'являється велика спокуса себе вважати журналістом, яким він не є» (Остап Дроздов). Більшість проблем журналістики, які впливають на зниження її якості, пов'язані з фінансовими проблемами та економічним станом. Брак фінансування галузі та нереалізованість ЗМІ як успішних бізнесових проектів тягне за собою втрату престижності професії та відтік професійних кадрів через низький рівень оплати праці, а також залежність ЗМІ від зовнішнього впливу.

Технологічні зміни у медіапросторі породжують також такі тенденції, як «збільшення швидкості інформаційних потоків та оперативність у передачі інформації аудиторії» та «ускладнення інформаційного потоку», що пояснюється збільшенням доступу до інформації, розширенням інформаційних джерел, перенасиченням інформацією, збільшенням інформаційного потоку, посиленням інформаційного шуму та ускладненням контролю за ЗМІ.

Окрім негативних змін у журналістській професії відзначаються її якісна трансформація, яка охоплює віковий склад представників медіагалузі, а саме, відзначається омолодженням галузі; адаптацію європейських стандартів журналістики українським реаліям; відхід від традиційних шаблонів, що зумовлено необхідністю мас-медіа пристосовуватися до нового конвергентного інформаційного простору; розвиток журналістського інструментарію, що також пов'язаний з технологічним аспектом розвитку медіапростору. Ще одна зміна у журналістиці, пов'язана з кризовою ситуацією в Україні та характеризується поляризацією, «очорноблінням» журналістики.

Серед інших змін експерти підкреслюють «розвиток громадянської журналістики»: «...общественная, гражданская журналистика. Безусловно, она набирает обороты. И набирает обороты она именно потому, что гражданское общество не устраивают официальные медиа...» (Елена Зеленина). До цієї категорії ми включили появу та розвиток народної (громадянської) журналістики, налагодження зворотного зв'язку та активне використання соціальних мереж у журналістиці.

Становлення громадянської журналістики та вплив складної економіко-політичної ситуації в країні зумовлюють тенденцію «суб'єктивізації» журналістики: «Мне кажется, что сегодня идет смещение в пользу субъективной журналистики. Аудитория все больше хочет не сухих цифр, а комментарий события того, кому они доверяют. Его точка зрения» (Юрій Чевордов). По-перше, громадянська журналістика передбачає появу великої кількості авторських матеріалів, які переважно виробляються не за журналістськими стандартами, до яких входить об'єктивність. По-друге, кризова ситуація посилює суб'єктивність через вплив особистісного фактору. Сюди відноситься також поляризація журналістики, тобто вибір та відстоювання журналістом однієї з двох точок зору. Також експертами зазначається необхідність відходу від викладення сухих фактів та розвинення якісної аналітичної журналістики, яка б сприяла формуванню аудиторії.

Наступні тенденції також пов'язані з розвитком Інтернету. «Збільшення охоплення аудиторії» стає

можливим за рахунок конвергенції різних каналів масової інформації в межах одного ЗМІ. А поява суто мережевих ЗМІ сприяє збільшенню чисельності мас-медіа у інформаційному просторі.

Журналісти майже єдиностайні і питанні відсутності цензури, принаймні державної, але відзначається загроза цензурування ЗМІ з боку власника. Між тим, найбільше значення приділяється саме само цензурі, яка особливо проявляється у висвітленні військової тематики. Особливого значення само цензура набуває в умовах військового конфлікту та визначається переважно морально-етичними нормами: «...якась внутрішня, я б не сказала цензура, а етика. Коли ти думаєш, що не варто показувати тіла близько, або не варто розірвані тіла, не дай бог, показувати, тому що це чийсь батько, син, чоловік, брат, і ти ставиш себе на місце тих людей, які б це побачили, рідні, і думаєш, що вони мабуть, м'яко кажучи, не хотіли б цього бачити. Тобто якісь є речі, які ти сам для себе обмежуєш, які не є етичними і які робити в принципі не можна...» (Настя Станко).

**Висновки.** Аналіз тенденцій розвитку та функціонування ЗМІ в українському медіапросторі показав взаємозв'язок соціальних та технологічних факторів розвитку мас-медіа. Наприклад, технологічні особливості переходу традиційних ЗМІ до Інтернет-середовища, що супроводжуються збільшенням охоплення аудиторії, збільшенням кількості ЗМІ, ускладненням інформаційного потоку, тощо, зумовлюють соціальні зміни у журналістській професії, зокрема, зміну професійних вимог до журналіста, розвиток альтернативних джерел інформації.

Переважає більшість тенденцій відображають об'єктивні зміни в українському медіа просторі, зумовлені становленням нової медійної платформи – Інтернету, кризовою ситуацією в країні та економічною складовою функціонування ЗМІ. Між тим, спостерігається одна яскраво виражена негативна тенденція – зниження рівня професійної журналістики, яка охоплює цілу низку проблем медіагалузії України, що потребують оперативного вирішення для покращення показників якості журналістики та підвищення рівня довіри до ЗМІ.

### Список літератури:

1. Медиа в кросс-платформенной среде. Исследование TNS, 2015 [Электронный ресурс]. Режим доступа: [http://new-media.net.ua/files/user/presentation/3027\\_movlennya-osoblivost-ta-tendents-nam-27032014.pdf](http://new-media.net.ua/files/user/presentation/3027_movlennya-osoblivost-ta-tendents-nam-27032014.pdf)
2. Пушкина Е. Ю. Современное состояние и будущее печатных средств массовой информации [Текст] / Е. Ю. Пушкина // Молодой ученый. – 2014. – № 8. – С. 411-415.
3. Шпак В. І. Розвиток друкованих засобів масової інформації в тематичному, мовному і регіональному аспектах (1990-2010 роки) / Історична пам'ять. – № 29. – 2013. – С. 96-103.
4. Машкова С. Г. Интернет-журналистика [Электронный ресурс]. Тамбов: Изд-во тамб. гос. техн. ун-та, 2006. – 80 с. – Режим доступа: <http://textb.net/47/index.html>
5. Россошанский А. В. Современные тенденции развития средств массовой коммуникации / Известия Саратовского университета. – Т. 9. – Серия: Социология. Политологи. – Вып. 1. – 2009. – С. 105-108.
6. Ковалевський Владислав. Сучасний стан і тенденції розвитку медіа-сфери України [Електронний ресурс] / Політичний менеджмент. – № 5. – 2009. – С. 110-119. – Режим доступа: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/71083/12-Kovalevskiy.pdf?sequence=1>
7. Потятиник Б. Мережеві ЗМІ в Україні: прогноз розвитку [Електронний ресурс] / Теле- та радіожурналистика. – Вип. 8. – 2009. – С. 74-79. – Режим доступа: <http://journ.lnu.edu.ua/vypusk7/visnyk08-9.pdf>
8. Гвоздев В. Интернет і криза газет: реалії та прогнози [Електронний ресурс]. – Режим доступа: [http://politolog-ua.io.ua/s424230/volodimir\\_gvozdv\\_internet\\_i\\_kriza\\_gazet\\_realie\\_ta\\_prognози](http://politolog-ua.io.ua/s424230/volodimir_gvozdv_internet_i_kriza_gazet_realie_ta_prognози)

**Каверина А.С.**

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

## КЛЮЧЕВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В УКРАИНСКОМ МЕДИАПРОСТРАНСТВЕ

### Аннотация

Сегодня мы наблюдаем качественные изменения в системе средств массовой информации. В данной работе мы анализируем как общие тенденции развития современного медиапространства, так и присущие украинской медиасистеме. Большинство тенденций определяется стремительным развитием телекоммуникационных технологий. Новые технологические возможности обуславливают процессы конвергенции средств массовой информации, усложнения информационно потока, увеличение охвата аудитории и т.д. Между тем, тенденции в украинском медиапространстве носят не только технологический, но и социальный характер. Человеческий фактор влияет на качественные изменения в журналистике и обуславливает такие тенденции, как трансформация журналистики, субъективизация и т.д.

**Ключевые слова:** медиапространство, традиционные средства массовой информации, Интернет, тенденции, журналистика.

**Kavyerina A.S.**

V.N. Karazin Kharkiv National University

## KEY TENDENCIES IN THE UKRAINIAN MEDIA SPACE

### Summary

Today we can see qualitative changes in the mass-media's system. The paper specifies both the general tendencies of media space development and specific tendencies of Ukrainian media system. Many of the tendencies are determined by the rapid development of the telecommunication technologies. New technological opportunities cause the mass-media convergence, complexity of the informational flow, increase the audience coverage and other processes. Meanwhile, the tendencies in the Ukrainian media space both technological and social. Human factor influences qualitative changes in journalism and leads to such tendencies as journalism transformation, subjectivization etc.

**Keywords:** media space, traditional mass-media, Internet, tendencies, journalism.